

kemmin suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan, ei kirjasta löydy. Itse odotin kirjalta eniten kehyskertomusta tai näkemystä siitä, kuinka me yksittäiset vaikuttavuuden kanssa työskentelevät ammattilaiset sosiaali- ja ter-

veydenhuollon eri osa-alueilla ja toiminnan tasoilla sijoitumme kokonaisuuteen. Kirja ei ole kaiken kattava vaikuttavuuden arvioinnin *Kalevala*, mutta jotkin sen yksittäiset säkeet ovat varsin kelvollisia.

Luku-urakkaan ryhtyessään kannattaa siis valmistautua kaivelemaan olennaisia asioita its rivien välistä. Aihe on tärkeä ja kehitystyön sarkaa riittää. Kääritään hihat yhdessä.

Systemisen lastensuojelun toimintamallin vaikuttavuutta etsimässä

LAURA YLIRUKA & SIRKKA ALHO & PÄIVI PETRELIUS

Elina Aaltion sosiaalityön tieteentalaan kuuluva artikkeliväitöskirja on kunnianhimoinen ja ansiokas avaus kvasikokeelliseen tutkimukseen sosiaalityössä Suomessa. Väitöskirja kertoo THL:n ja STM:n kansallisena hankkeena käynnistyneestä systemisen toimintamallin kehittämisestä ja käyttöönotosta Suomessa. Aaltio hahmottaa tutkimuskohdettaan ontologisesti realismin kautta ja metodologisesti implementaatiotutkimuksen välinein. Tutkimuskysymykset liittyvät systemisen toimintamallin vaikutuksiin ja siihen, millä ehdoin toimintamalli tuottaa toivottuja tuloksia. Aineisto on kerätty toukokuun 2017 ja helmikuun 2018 välisenä aikana.

Tutkimuskohteen toimintamallilla on esikuvansa Hackneyssä, Isossa-Britanniassa. Siitä tehtiin Suomeen oma sovelluksensa. Aaltio kuvaa, että Hackneyssä ero tavanomaiseen lastensuojelutyöhön syntyi jaetusta työstä, syvällisistä asiakastapauskusteluista, jaetusta systemisistä viitekehuksesta, asiakastaitojen kehittämisestä, tietyistä rooleista systemisissä tiimeis-

sä, alhaisista asiakasmääristä ja yhteisesti sanotetuista arvoista. Isossa-Britanniassa näistä erityisesti konsultoivan sosiaalityöntekijän, perheterapeutin rooli systemisen keskustelun tukena ja hallinnollinen tuki ovat nousseet kriittisiksi mekanismeiksi.

Aaltiolla oli ainutlaatuinen ja laaja tutkimuskenttä, joka muodostui systemisen toimintamallin kansallisesta pilotoinnista. 39 tiimiä lähti pilotoimaan toimintamallia, ja näistä 23 päätyi tutkimusaineistoon. Samalla tutkimuskenttä on ollut implementaatiotutkijalle hankala, koska kyse ei ollut valmiin menetelmän implementoinnista. Kyse oli ennemminkin kompleksisesta toimintamallista kompleksisessa toimintaympäristössä.

Tutkimusasetelman keskeisin haaste oli se, että tutkija pyrki tarkastelemaan toimintamallin vaikuttavuutta liian varhaisessa vaiheessa. Toinen haaste liittyi asetelmaan, jossa tutkimuskohdeelta edellytettiin menetelmäuskollisuutta (fideliteettiä) vaikka toimintamallin ydinelementit olivat pilotointivaiheessa vasta muotoutumassa. Aaltio toteaa,

Elina Aaltio
Effectiveness of the Finnish Systemic Practice Model for Children's Social Care. A Realist Evaluation.
Jyväskylän yliopisto, 2022

että ”systemistä mallia ei ollut otettu täysin käyttöön aineiston keruun aikana. Siksi aiottu tutkimusasetelma: systemisen toimintamallin vertailu tavanomaiseen käytäntöön oli vesitetty”. [Suomennos kirjoittajat.]

Voi kysyä, missä määrin systeminen toimintamalli on ylipäätään menetelmä tai interventio. Systemisen toimintamallin voi nähdä ennemminkin sosiaalityötä ohjaavana arvoperustana ja tutkimusperusteisen ajattelutavan selkiyttämisenä sekä näitä tukevana arjen työn, tuen ja johtamisen rakenteina.

Vaikuttavuutta Aaltio päätyi tarkastelemaan lastensuojelun tarpeen vähenemisenä työntekijän näkökulmasta, tai avun tarpeen vähenemisenä palvelujen käyttäjän näkökulmasta. Lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin mit-

tarina on käytössä KINDL-R. Perhedynamiikan näkökulmasta käytetään SCORE-15-mittarina. Aaltio päätyy toteamaan mittareita soveltaessaan, ettei vaikuttavuutta ole. Tiedämme kuitenkin tutkimuksesta, että asiakkaalle saadun palvelun ja elämänlaadun välille on syytä tehdä ero. Palvelun merkitystä elämänlaadun kohennemiselle on syytä tarkastella muutossensitiivisillä mittareilla (Miller & Bertolini 2018). Käytetyt mittarit eivät suoraan sovellu vaikuttavuuden arviointiin kompleksisessa lastensuojelussa, kuten Aaltio itsekin toteaa:

”KINDL-R and SCORE-15 ovat validoituja muissa konteksteissa, mutta ei ole selvää, että nämä mittarit ovat toteuttamiskelpoisia, valideja ja sensitiivisiä muutokselle lastensuojelun kontekstissa. Kumpikaan mittareista ei tunnista lapsen asumisolosuhteita, esim. erotilanteissa.” [Suomennos kirjoittajat.]

Edellä kuvatuista syistä johtopäätöksiin vaikuttavuusvajeista on syytä suhtautua varauksin. Aaltio jäsentää systeemisen toimintamallin kansallisen pilotoinnin hyvin puutteelliseksi ja menetelmäuskollisuuden heikoksi. Tutkimuksessa nostetaan eräänä vajeena esiin viikkokokouksissa käsiteltyjen asiakastapausten lukumäärän vähäisyys ja osuus suhteessa koko asiakasmäärään. Toisin kuin kirjoittaja sanoittaa, voitaisiin esimerkiksi case-käsiteltyjen vähäinen määrä pilotoinnin alkuvaiheissa tulkita fideliteettivajeen sijaan ymmärrettäväksi kehitysvaiheeksi uuden toimintatavan kehittämisen ja omaksumisen prosessissa.

Tutkimuksen tulokset kertovat myös toimintamallin käytönoton myönteisistä vaikutuksista: sosiaalityöntekijöis-

tä suuri osa eli 79 prosenttia ilmoitti kiinnostuksensa jatkaa toimintamallin käyttöä ja 76 prosenttia arvioi, että kollektiivinen reflektointi oli parantanut lastensuojelutyön laatua. Olisiko tämä voitu nostaa johtopäätöksissä esiin tärkeänä myönteisenä vaikutuksena, etenkin, kun tiedämme suuren vaihtuvuuden ja kuormituksen lastensuojelun sosiaalityössä. Sosiaalityöntekijöistä 44 prosenttia koki, että pilotointi oli kuormittavaa. Kuitenkin tiedetään, että aluksi uusi työtapo voi kuormittaa työntekijöitä ja jopa huonontaa asiakastuloksia (Andersen 2022, 33).

Realistisen arvioinnin tavoite on ymmärtää, mikä toimii, missä kontekstissa ja millä ehdoin. Näiden kysymysten jäsentäminen olisi sellaisenaan riittänyt väitöskirjan tuloksiksi ja kehittämistyötä edistämään. Väitöskirja tuo ansiokkaasti esiin tekijöitä, jotka olivat pilotoinnin alkuvaiheessa haasteita. Siis mekanismeja, jotka kehittämistyössä on ratkaistava, jotta ne eivät estä hyvien tulosten syntymistä. Tällaisia mekanismeja olivat muun muassa liian suuri asiakasmäärä (40 asiakaslasta/sosiaalityöntekijä), pilotoinnin rajautuminen tiimimalliin, perheterapeuttien saatavuus ja koulutuksen laatu. Aaltio kuvaa, että toisin kuin Hackneyssä, Suomessa ei annettu pilottitiimeille lisäresursseja kuin poikkeuksellisesti.

Aaltion tutkimistulokset on otettu huomioon systeemisen toimintamallin kehittämistyössä. Toimintamallin kehittämistä koordinoivana tahona THL on osaltaan vaikuttanut aktiivisesti lastensuojelun asiakasmäärien kohtuullistamiseen. Se on pyrkinyt tavoittamaan johtoa kansallisen ohjausryhmätyöskentelyn avulla, parantanut perhe-

terapeuttien saatavuutta tekeillä yhteistyötä Suomen perheterapiayhdistyksen kanssa sekä kehittännyt ja arvioinut koulutuksen laatua systemaattisesti. THL:n selvityksen mukaan asiakaslapsia oli kansallisesti keskimäärin 30 sosiaalityöntekijää kohden toukokuussa 2022, joten tilanne on parantunut merkittävästi lastensuojelun henkilöstömitoituksen myötä (Yliruka ym. 2022).

Väitöskirjan ansiona on, että tutkijan ajattelun logiikka on perusteellisesti avattu. Tutkimus on huolellisesti toteutettu ja raportoitu. Englannin kielellä kirjoitettuna se saavuttaa laajan kansainvälisen lukijakunnan. Tutkimuksen motiivi on tärkeä – onhan sosiaalityöllä eettinen velvoite tietää työnsä tuloksista. Lastensuojelun sosiaalityötä tulee kehittää analyttisesti ja tutkimusperusteisesti, ja Elina Aaltion tutkimus on tärkeä avaus tällaiselle kehittämiselle. Väitöskirja on arvokasta luettavaa kaikille sosiaalityön kehittämistä kiinnostuneille. Tiedonrakentamista laajasti käytössä olevasta toimintamallista on tärkeää jatkaa monipuolisin tutkimusasetelmin.

KIRJALLISUUS

- Andersen, Tom (2022) Matkantekoa ja käännekohtia. Kirja dialogisesta vuorovaikutuksesta ja kosketuksesta tulemisesta sekä psykiatrian toimintatapojen muutoksesta. Tallinna: Kuva ja Mieli.
- Miller, Scott D. & Bertolino, Bob (2018) FIT Feedback-Informed Treatment – Palaute tietoinen hoito. Helsinki: Aktori Oy.
- Yliruka, Laura ym. (2022) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen sekä lastensuojelulain mukaisen henkilöstömitoituksen toteutuminen. Kuntakyselyjen tulokset. Työpäperi 44/2022. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.